

VRCHOLNĚ STŘEDOVĚKÉ HRADY V OBLASTI PŘÍHRAZSKÉ VRCHOVINY

Petr Jenč - Martin Nechvíle - Vladimír Peša

ÚVOD

V jihozápadní části CHKO Český ráj, v členité oblasti Příhrazské vrchoviny, se nachází nápadná koncentrace šesti středověkých opevněných objektů, z nichž písemné prameny připomínají pouze jediný – hrad Valečov a archeologické nálezy kladou jeho vznik do pozdější doby (nejspíše počátek 14. století). Společným znakem zbývajících pěti objektů, jejichž původní jména neznáme, je využití pískovcových skal, přítomnost dřevěných konstrukcí a datování jejich vzniku prostřednictvím archeologických nálezů do druhé poloviny 13. století.

TERÉNNÍ POPIS HRADŮ, VÝZKUM

Drábské světničky (k. ú. Dneboh). Opevněné sídlo na severozápadním okraji Hradů bylo vybudováno na pěti izolovaných pískovcových blocích o výšce okolo 15 m. Celkem jsou zde dochovány dvě desítky tesaných prostor různých funkcí (obr. 1), zbytky pěti chodeb, tesané kapsy a základové rýhy po sedmi dřevěných stavbách a pěti mostních konstrukcích a tesaný žlab dokládající fortifikaci v podobě dřevěné palisády. Na okrajích skal lze místo rekonstruovat dřevěné ochozy. Dominantou celé dispozice byla mohutná roubená věž chránící vstup po mostě (MENCLOVÁ 1951–52). Nepochybně nejvýznamnějším objektem hradu je kaple – světnice s tesaným oltářem, dnes již značně zdevastovaným, kterou odkryl roku 1921 František Lanc (HEROLD 1928, 70–72; FILIP 1947, 127–129). Dnešní turistický přístup vznikl někdy kolem roku 1830 z popudu ředitelé panství Fr. Ermera a je veden od jihu po tesaném schodišti a uměle rozšířenou puklinou.

Lokalita výrazně trpí masivním turistickým ruchem. Veškeré uloženiny s movitými archeologickými nálezy byly v minulosti odstraněny, popřípadě splaveny pod skalní bloky. Tesané světnice a chodby nejspíše nevznikly najednou, ovšem kvůli snesení archeologických terénů dnes již s jistotou nelze určit podrobnější stavební vývoj. O rekonstrukci původní podoby středověké pevnosti se pokusila D. MENCLOVÁ (1951–52), která vznik hradu spojila, v rozporu s výpovědí archeologického materiálu (FILIP 1947, 143), až s událostmi po vypálení hradištského cisterciáckého kláštera orebity roku 1420.

Pro archeology lokalitu objevil na sklonku 19. století J. L. PÍČ (1888, 331–335), jenž publikoval rozsáhlý článek věnovaný pravěkým i středověkým nálezům v okolí Mužského. Na počátku 20. let 20. století, v souvislosti s celkovým zpřístupňováním hradu, byly Klubem československých turistů tesané světničky čištěny a jejich výplň shazována dolů na úpatí skal. Na temenech skal proto dnes bohužel nezbýly pro archeo-

logy žádné intaktní terény. Novější archeologické nálezy tak až na několik výjimek pocházejí ze sběru pod skalami. V 70. – 90. letech bylo povrchovými sběry získáno několik stovek keramických fragmentů (JENČ 1997; NECHVÍLE 2004, 15; WALDHAUSER 2001, 34). Keramiku lze datovat do 2. poloviny 13. století, některé zlomky do širšího intervalu 14. – 15. století (obr. 2)¹. Využívání tesaných prostor středověkého hradu ve starším novověku je věnována pozornost v rámci vědecko-výzkumného projektu česko-lipského muzea „Dokumentace historických skalních rytin v Českém ráji“ (základní epigrafický průzkum s fotografickou dokumentací provedl v květnu 2001 P. Jenč)².

Klamorna (k. ú. Dneboh). Ostrožna osídlena již v eneolitu, později pravděpodobně opevněné sídliště lužické kultury na sklonku doby bronzové, hradiště s průkaznou fortifikací v době laténské (4.–3. století př. n. l.) a v raném středověku (9.–10. století). Ve střední části opevnění se nachází hluboký tesaný objekt, nejčastěji interpretovaný jako cisterna. Na konci skalnatého ostrohu, zasaženého novověkým lámaním kamene, se zachovaly relikty čtyř tesaných světniček, které vykazují určité slovosloví (FILIP 1947, 129, obr. 35; CHOTĚBOR 1981, 71) (obr. 3). Starší popisy uvádějí i údajný letopočet „1434“, který měl být vyryt do „kamenného stolu“ největší světničky (HEROLD 1928, 69). Lokalitu podrobnejší zkoumali J. L. PÍČ (1888, 336–339) a zejména v letech 1942–43 M. Šolle (PLESOVÁ–ŠTIKOVÁ 1981). Ojedinělé středověké nálezy pocházejí z pozdějších povrchových sběrů (NECHVÍLE 2004, 16–17).

Staré Hrady (k. ú. Žďár u Mnichova Hradiště). Hrad je umístěn na mírně klesajícím skalním hřebenu. Doposud byla známa pouze východnější část celé dispozice, kterou povrchový průzkum M. Nechvíle v roce 2003 rozšířil o západní úsek s tesanými trámovými kapsami na temeni obtížně přístupných skalních bloků. Dispozice se tedy rozpadá na dvě části. Od západu odděluje hrad od zbylého hřebenu 8 m široký částečně tesaný příkop. Západní a východní část hradu člení příkop druhý. Za tímto příkopem se nachází několik tesaných trámových kapes, dále relikt tesané místnosti a několik rovných ploch, dříve snad stavebně využitých. Na východě celou hradní dispozici odděluje výrazně neupravovaná široká rozsedlina. Dnes jsou zde instalovány schůdky, ve středověku odtud hrad nejspíše přístupný nebyl. Na jižním skalním úpatí otevírá skalní puklina vstup do tesané studny, jejíž hloubka je odhadována na cca 65 m (JENČ – NECHVÍLE v tisku).

Lokalita je archeologům známa již od 80. let 19. století (PÍČ 1888, 339–341). Od té doby zde bylo provedeno pouze několik sběrů (1986, 1992, 1993, 1999, 2003 a 2005) a jeden malý archeologický odkryv (1992). Sonda položená v místě narušení středověké kulturní vrstvy přinesla kromě fragmentů keramických nádob, drobných úlomků mazaniny a uhlíků také jeden kus struský, nejspíše zelezářské (JENČ – NECHVÍLE v tisku).

Za pozornost stojí i blízká výklenková dutina Portál na Chodové, odkud pocházejí nálezy ze stejného období jako ze Starých Hradů (VS 1). Výzkumem bylo odkryto ohniště, nalezeny keramické zlomky příslušející jediné nádobě (hrubá zásobnice zdobená horizontálními rytmími liniemi) a pískovec se dvěma brusnými rýhami (JENČ – PROSTŘEDNÍK 1995, 48, tab. 4: 7).

Hynšta (k. ú. Branžež). Tato opevněná lokalita byla ještě nedávno považována spíše za menší hrad (CHOTĚBOR 1981, 72–73; DURDÍK 2000, 204), ale povrchový průzkum P. Jenče a V. Peši již v roce 1994 zjistil podstatně větší rozsah této lokality – zhruba 1,5 ha (JENČ – NECHVÍLE 2005; PEŠA 2002, 171). Ve středu dispozice je skalní blok s krátkou tesanou chodbou a navazující místností (8 x 7 m) se středovým pilířem, při jehož úpatí se nachází zanesená kruhová studna. Její původní hloubka ve středověku

dosahovala až na úroveň spodní vody, tj. asi 35 m (ne více než 40 m). Právě tato část byla v minulosti spojována s hradem. Výsledky prospekce však rozsah lokality rozšířily nejen na celý prostor členitého skalního výběžku, sestávajícího z pěti vrcholových plošin, ale i na přístupovou šíji s opevněním, která odděluje opevnění od skalního masivu Skuhrov. Hovoří pro to několik skutečností: 1) zemní val s příkopem a druhý příkop s přitesanými stěnami, upravující rozestup mezi okrajem Skuhrov a prvním skalním blokem (šíje), 2) movité archeologické nálezy, 3) nízká uměle navršená platforma o rozměrech 19 x 12/13 m na jedné z vrcholových plošin, 4) logický fakt, že by již zmíněný skalní blok s tesanými prostorami, nacházející se ve středu celé dispozice, byl v nevýhodné strategické poloze vůči okolnímu terénu (obr. 4 a 5). Pozdější průzkum i geologické mapování v roce 2003 (DATEL 2003) potvrdily oprávněnost této poznatků. Vzhledem k poloze lokality uprostřed nepřehledného skalnatého terénu a málo vhodnému strategickému umístění s minimálním rozhledem do okolí zřejmě nelze uvažovat o šlechtickém sídle ani o strážním opevnění.

Archeologům je lokalita známa již od 80. let 19. století, kdy o ní poprvé hovoří archeolog Josef Ladislav Píč. Ten v „přední části jeskyně“ odkryl v půlmetrové hloubce dvě ohniště obložená kamením, nalezl množství keramických fragmentů a více na povrchu i zlomky železa, v „zadní jeskyni se sloupem“ pak zjistil popel a rovněž střepy keramických nádob (PÍČ 1888, 342). V roce 1921 byla mnichovohradišťským odborem Klubu československých turistů, pod vedením Františka Lance, vyklízena zemina v obou tesaných prostorách. Při tom bylo nalezeno větší množství fragmentů středověkých nádob, kostěný přeslen a zlomek kostěné brusle (LANC 1922; FILIP 1947, 131). Podle J. Axamita měl Lanc nalézt i mladší keramiku související s využíváním středověkých prostor v 18. století³. Axamit rovněž zmiňuje výkopy s nálezy středověkých střepů na skalním vrcholu nad světničkami (AXAMIT 1922). Nálezy K. Čs. T. byly uloženy do sbírek okresního muzea v Mnichově Hradišti (dnes Muzeum města MH), kostěné předměty jsou dnes ale bohužel nezvěstné. Poté následoval až v roce 1974 povrchový průzkum P. Chotěbora (CHOTĚBOR 1981, 72–73). Později se počet středověkých náležů rozšířil téměř o dvě stě kusů akcemi P. Jenče (1991, 1993–94, 1998 a 1999–2003), J. Dneboského (1998–2003) a M. Nechvíle (2003) (JENČ 1995; JENČ 1998; NECHVÍLE 2004, 16, 41). Datace náležů spadá do intervalu 2. poloviny 13. až 15. století (obr. 6).

Křinec (k. ú. Branžež). Jako staveniště hradu byly vybrány dva výrazné skalní bloky oddělené úzkou puklinou. Jižní blok, na němž se dochoval tesaný objekt nepravidelného lichoběžníku (rozměry 3 x 4 x 3,4 x 5,8 m, max. hloubka 1,7 m) interpretovaný jako podvaly věžovité stavby, výrazně blok severní převyšuje. Právě zde je možné hledat hlavní obranné jádro dispozice. Výrazným fortifikačním prvkem byl tesaný žlab zachycený na obou blocích. Žlab tvoril základ pro uchycení palisády či tzv. polského plotu. Na mnoha místech byly zachyceny tesané kapsy, ve kterých lze identifikovat nejen pozůstatky po konstrukčních staveb, ale i po zátarasech nacházejících se v přístupných skalních štěrbinách. Na jihu je lokalita narušena novověkým lomem na pískovcové kvádry (JENČ – PEŠA v tisku).

ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY A JEJICH VÝPOVĚĎ

Nálezy jsou z velké většiny reprezentovány keramikou, která nám pomáhá zejména na příčasovém zařazení hradišť, jejich vzniku a zániku. V případě Křince byla užita

i exaktní přírodovědná metoda absolutní datace – radiouhlíková analýza. Nevýhodou tohoto datování je značná časová odchylka. První vzorek (zuhelnatělé dřevo) byl odebrán v sondě 2/03 a poskytnul časový interval 1113–1307 n. l. Druhý vzorek ze stejné sondy zaujímal interval 1097–1363 n. l.⁴ Při srovnání s keramickými nálezy lze počátek Křince hledat někde ve 2. polovině 13. století a zánik v 15. století (JENČ – PEŠA v tisku). Obdobné chronologické zařazení platí i pro ostatní pojednávané hradišta (FILIP 1947; CHOTĚBOR 1981; NECHVÍLE 2004). Samozřejmě nelze z archeologických pramenů vyčistit možné hiány v osídlení či příčiny zániku.

KOLONIZAČNÍ ČINNOST CISTERCIÁKŮ

První bezpečná zmínka o cisterciáckém klášteru Hradiště nad Jizerou se váže k roku 1184, kdy je zmiňován opat Dětřich („Thidricus abbas de Gradis“; CDB I, s. 297). Klášter byl fundací soukromou, za zakladatele je považován Markvartic Heřman zvaný Černý (např. CDB I, s. 244). Primárním úkolem zdejších cisterciáků bylo pokračování v kolonizační činnosti. Rozsah pozemkového vlastnictví kláštera se pro nejranější období jen odhaduje (srov. SIMÁK 1917, 23–24). Podrobný popis pochází až ze 14. století ze zlomku urbáře Hradišťského. Ke klášternímu majetku náležely tehdy např. vsi Čtevřín, Přepeře, Příšovice, Pěnčín, Újezd u Svijan, Jirsko, Loukov, v oblasti okolo masivu Mužského např. Dneboh, Mužský, Dobrá Voda, Lhotice, Přestavlky. Je otázkou, do jaké míry je možné situaci 14. století promítat do století předcházejícího. Z výpovědi hmotných pramenů vyplývá výrazná kolonizační aktivita v oblasti Mužského i okolí ve 2. polovině 13. století (NECHVÍLE 2004).

POKUS O INTERPRETACI VÝZNAMU HRADŮ

V inkriminovaném období 2. poloviny 13. století naznamenáváme v dané oblasti i budování opevněných bodů. Jde o výše popisované hrady Drábské světničky, Klamorna, Staré Hrady, Hynšta a Křinec. Při úvaze o jejich významu ve 13. století je nutno vyjít z jejich polohy a vztahu k okolnímu osídlení. Lokality Staré Hrady, Drábské světničky a Klamorna považujeme za strážní body (srov. BAŠTA 1986, 47–49), střežící nejen klášterní území, ale i část pojizerské cesty a vyústění stezky vedoucí ze severu podél Mohelky. Nutno podotknout, že bychom ve středním Pojizerí asi marně hledali vhodnější místa pro strážní body, jejichž zorná pole by se tak pregnantně vzájemně doplnovala. Hypotetickým prvotním popudem nejen ke zřízení těchto opevněných bodů mohlo být reálné nebezpečí tatarského vpádu roku 1241. Fakt, že zmíněný rok měl velký význam, se projevil v horních Uhrárcích, kdy po zkušenosti s tatarským vpádem byla tamější šlechta stimulována samotným panovníkem při stavbě nových kamenných hradišť. Tyto hradišta byly záměrně situovány do míst, aby jejich osádky měly vzájemný vizuální kontakt a mohly tak rychle signálem podat zprávu o případném nebezpečí (srov. BÓNA – LUKAČKA 2002, 245–246, 261).

Poměrně netradiční lokalitou jsou Hynšta nacházející se izolovaně uprostřed členitého terénu pískovcových skal a lesů. Vzhledem ke geografické poloze můžeme vyloučit šlechtické sídlo; výrazně omezený výhled vylučuje i funkci strážní. Podle hypotézy P. Jenče a V. Peši by se mohlo jednat o refugium sloužící cisterciákům i okolnímu obyvatelstvu v dobách ohrožení. Svědčila by pro to jak nenápadnost celé dispozice

v terénu, tak poměrně velký rozsah (cca 1,5 ha). Poslední opevněnou lokalitou v oblasti Příhrazské vrchoviny je Křineč. Pro období 13. století ji charakterizujeme jako sídlo nejen vojenského, ale i správního významu.

Pokud bychom hledali analogie k sídelní situaci v okolí Mužského, tedy zakládání opevněných bodů na klášterní půdě, existuje jich hned několik (srov. SOMMER 1981). Například při zakládání nového břevnovského proboštství v Broumově vznikla nutnost vybudovat silnou pevnost, o kterou bylo možné opřít nepříliš podložené nároky konventu, a to zcela světskou cestou. Dalším krokem bylo vybudování strážního hradu Vlčince. Na vzdálenějších klášterních staticích se také často budovaly tvrze, které plnily nejen fortifikační, ale i hospodářsko-správní funkce. Kromě přímého užívání tvrzi rádovým domem se velmi často vyskytovalo i propůjčení šlechticům, což bylo oboustranně výhodné (SOMMER 1981, 119; NECHVÍLE 2004, 30–38).

PROBLEMATIKA KRÁLOVSKÉHO REGÁLU NA STAVBU HRADŮ

S naším tématem úzce souvisí i předpokládané středověké výhradní právo panovníka na stavbu hradů a opevnění. Někteří badatelé (např. DURDÍK 2000a, 17) s tímto právem počítají, jiní ho považují za spíše symbolické, v praxi nenaplněné. J. ŽEMLIČKA uvažuje (1985, 564–586; 2002, 371), že pokud regál skutečně právně fungoval, po potlačení odboje králevice Přemysla Otakara II. vůči otci Václavu I. už asi nebyl dodržován. Dokumentuje to dramatickým nárůstem počtu hradů, které si stavěli nejprve královští spojenci a poté i ostatní šlechta. Písemné prameny naznamenaly různý postup Přemysla Otakara II. proti nepovolené stavbě hradů v rakouských zemích. Z králova nařízení měly být všechny hrady, vzniknuvší během předcházejícího bezvládí (mezi léty 1246–1251), a tedy bez povolení panovníka, zbořeny a všechna opevnění kostelů odstraněna (NOVOTNÝ 1937, 406).

Zajímavá zpráva se nám zachovala pro české země k roku 1279, kdy se pod vedením pražského biskupa Tobiáše konala v Praze schůze české šlechty, kde se všichni zavázali k navrácení zcizeného královského církevního majetku. Dále se usnesli, že nebudou bez povolení stavět hrady a ty nezákoně postavené budou zbořeny (RBM II, č. 1238, s. 535–536; VANÍČEK 1988, 86; WALDSTEIN-WARTENBERG 2000, 90). Je otázkou, zda bylo toto usnesení v praxi naplněno. Jaký měly vliv tyto události na stavbu hradů v Pojizeří, není jasné.

ZÁVĚR

V jihozápadní části Českého ráje, v mikroregionu Příhrazské vrchoviny, se nachází nápadná koncentrace šesti středověkých opevněných objektů, z nichž pouze jediný – hrad Valečov – připomínají písemné prameny a archeologické nálezy kladou jeho vznik do pozdější doby. Společným znakem pěti zbývajících hradů, jejichž původní jména neznáme, je využití pískovcových skal, přítomnost dřevěných konstrukcí a datování jejich vzniku do druhé poloviny 13. století. Hrady Drábské světničky, Klamorna a Staré Hrady leží ve strategické poloze na okraji skalní plošiny a kontrolují území podél řeky Jizery mezi Mnichovým Hradištěm a Turnovem. Naproti tomu rozsáhlá lokalita Hynšta (cca 1,5 ha) se nachází na výběžku tvořeném pěti skalními plošinami uprostřed zalesněného skalnatého území mimo známé komunikace a vzbuzuje dojem re-

fugia. Autoři článku na základě datování objektů a historických souvislostí v regionu vyslovili hypotézu, že hrady souvisí s pozemkovou držbou cisterciáckého kláštera Hradiště nad Jizerou u Mnichova Hradiště ve druhé polovině 13. století. Lokalita Hynšta mohla být klášterním refugiem; že byla opravdu využívána, dokládá bohatý soubor keramiky. Pravděpodobně všechny hrady byly znovu obnoveny v období husitských válek.

¹ Další vyobrazení PřČ 1888 (obr. 5) a WALDHAUSER 2001 (obr. 31).

² Některé epigrafické památky – např. letopočty „1623“, rytina „1625 IAS“ či hrubě tesaný kříž latinského typu – mohou souviset s úkryty nekatolíků během výrazné náboženské perzekuce v kraji v pobělohorské době (v lednu 1623 úředně uzavřen mladoboleslavský sbor českých bratří, bratrští kněží byli donuceni k okamžitému odchodu z města, v březnu museli město opustit i ostatní nekatoličtí kněží).

³ Využívání lokality v 18. století měly kromě archeologických nálezů nasvědčovat i „do stěn vyrté letopočty se jmény“. Při epigrafickém průzkumu lokality v letech 1999 a 2000 zjistil P. Jenč ve vstupní chodbě ryty letopočet „1777“, dále pravděpodobný zbytek letopočtu ze 17. století, ryty křížek řeckého typu a řadu letopočtů, iniciál a podpisů z 19. a 20. století (např. silně zvětralé orámování se znaky a letopočtem 1838, „P. W.“ a „I. W. 1840“, „1844“, „1846“, „J. E. H. / W. B. 1859“ ad.), na boku pilíře ve světnici byly zdokumentovány letopočty „1702“ a „1791.“ a rytiny z 19. století, na východní stěně ryty křížek. Lidová tradice spojuje Hynštu s úkrytem českých bratří v období protireformace (HEROLD 1928, 71, 80).

⁴ Obě data po dendrochronologické korekci.

PRAMENY

CDB – Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, I. (805–1197), Ed. G. Friedrich, Pragae 1904–1907.

RBM – Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moravice, II. (1254–1310). Ed. J. Emler, Praha 1882.

LITERATURA

AXAMIT J. (1922): Novější objevy na Mužském, Zlatá Praha 39, 102–104. Praha.

BAŠTA J. (1986): K otázce poznání a interpretace strážiš. Ročenka Klubu Augusta Sedláčka 1987, 47–49.

BÓNA M. – LUKAČKA J. (2002): Úloha hradov horného Ponitria a Požitavia při obraně a osídlení území do konca 14. století. Archaeologia historica 27/02, 239–268. Brno.

DATEL J. (2003): Geologický výzkum v mikroregionu Příhrazské vrchoviny 2003, Zpravodaj města Mnichova Hradiště č. 10/03, 15–16. Mnichovo Hradiště.

DURDÍK T. (2000): Ilustrovaná encyklopédie českých hradů. Praha.

DURDÍK T. (2000a): Nástin problematiky českých feudálních sídel 13. století. Castellologica bohemica 7, 17–50. Praha.

FILIP J. (1947): Dějinné počátky Českého ráje. Praha.

HEROLD J. A. (1928): Mnichovo hradisko příroda a památkami. Mnichovo Hradiště.

CHOTĚBOR P. (1981): Povrchový průzkum skalních hradů v Českém ráji. Archeologia historica 6/81, 71–78. Brno.

JENČ P. (1993): Záchranný archeologický výzkum jeskyně Portál na Chodově v oblasti Mužský-východ (k. ú. Mužský). Pojizerský sborník 1, 48–57. Turnov.

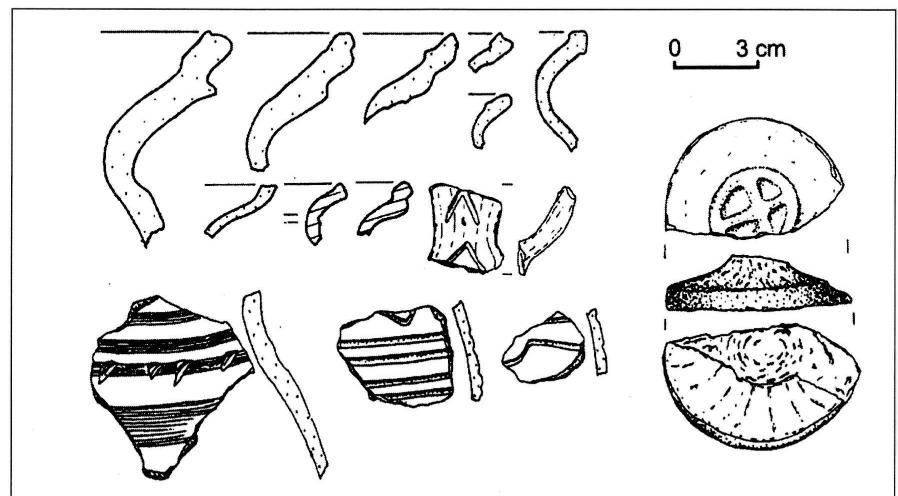
- JENČ P. (1995): Branžež, okr. Mladá Boleslav. Výzkumy v Čechách 1990/2, 32. Praha.
- JENČ P. (1997): Dneboh, okr. Mladá Boleslav. Výzkumy v Čechách 1993–5, 44. Praha.
- JENČ P. (1998): Branžež, okr. Mladá Boleslav. Výzkumy v Čechách 1996–7, 16, 17. Praha.
- JENČ P. – NECHVÍLE M. (2005): Hynšta – středověká pevnost uprostřed skal. www.RajNet.cz – oficiální informační a zpravodajský server Českého ráje (rubrika Historie kraje).
- JENČ P. – NECHVÍLE M. (v tisku): Staré Hrady u Příhraz – významná památka Mnichovohradištska. In: JENČ P. – ŠOLTYSOVÁ L. (eds.): Pískovcový fenomén Českého ráje. Turnov.
- JENČ P. – PEŠA V. (v tisku): Křinec – archeologické objevování neznámého hradu. In: JENČ P. – ŠOLTYSOVÁ L. (eds.): Pískovcový fenomén Českého ráje. Turnov.
- JENČ P. – PROSTŘEDNÍK J. (1995): Speleoarcheologický projekt Chodová. Pojizerský sborník 2, 44–54. Turnov.
- MENCLOVÁ D. (1951–52): Drábské světničky. Zprávy památkové péče XI – XII, 191 – 206.
- NECHVÍLE M. (2004): Tvrz Nebákov a nejstarší šlechtická sídla v Českém ráji. Nepublik. rkp. bakalářské práce, ulož. ÚPRAV UK FF Praha.
- NECHVÍLE M. (2004a): Počátky šlechtických sídel v Českém ráji. Zpravodaj města Mnichova Hradiště 1/04, 20 – 21. Mnichovo Hradiště.
- NOVOTNÝ V. (1937): České dějiny I.4. rozmach české moci za Přemysla Otakara II. (1253–1271). Praha.
- PEŠA V. (2002): České hrady – kapesní ilustrovaný průvodce. Praha.
- PÍČ J. L. 1888: Mužský a jeho okolí v ohledu archeologickém. Památky archeologické a místopisné XIV, 329–362. Praha.
- PLESLOVÁ-ŠTIKOVÁ E. (1981): Mužský u Mnichova Hradiště. Pravěká skalní pevnost. Praha.
- SOMMER P. (1981): Ke vztahu řádového domu a hradu v Čechách. Archaeologia historica 6/81, 117 – 121. Brno.
- ŠIMÁK J. V. (1917): Dějinné paměti okresu mnichovohradištského, díl I. Praha.
- VANÍČEK V. (1988): Šlechta a český stát za vlády Přemyslovců (K formování ideologie české šlechty od 11. do počátku 14. století). Folia Historica Bohemica 12, 66–107.
- WALDHAUSER J. (s příspěvkem P. JENČE) (2001): Archeologické nemovité památky Mladoboleslavská. Mladá Boleslav.
- WALDSTEIN-WARTENBERG B. (2000): Markvartici. Z historie nejstarší české šlechty z rané doby vlády Přemyslovců. Praha.
- ŽEMLIČKA J. (1985): Odboj královce Přemysla v letech 1248–1249 a jeho sociální zázemí. Československý časopis historický XXXIII, 564 – 586.
- ŽEMLIČKA J. (2002): Počátky Čech královských 1198–1253. Proměna státu a společnosti. Praha.

SUMMARY

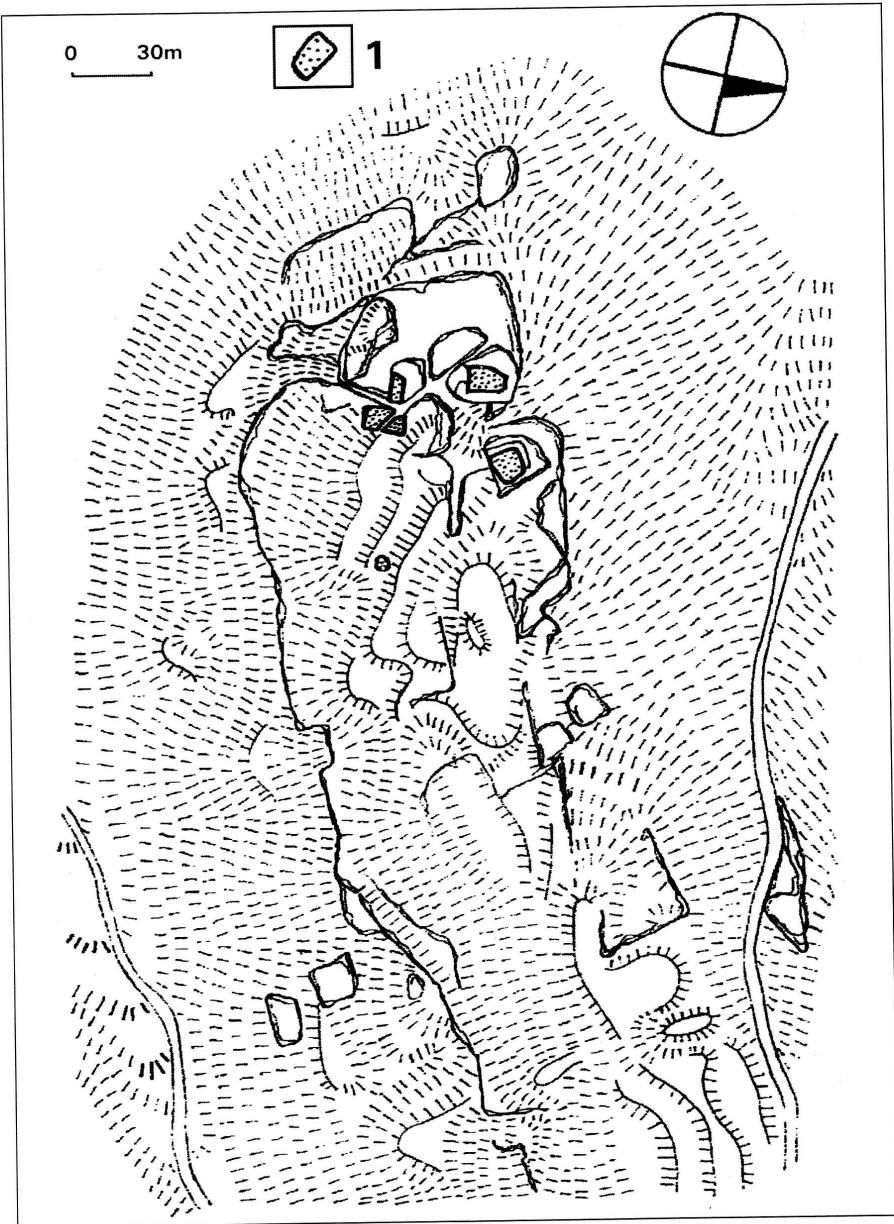
In the west of the Bohemian Paradise, in the region of the Příhrazská highlands, there is a conspicuous concentration of 6 medieval fortified sites, of which only one – Valečov Castle – is mentioned in the written sources, and archaeological finds date it to a later time. Elements common to the 5 remaining sites, whose original names are unknown, include the use of sandstone rocks and the presence of wooden structures; all of them are dated to the second half of the 13th century. The castles of "Drábské světničky", "Klamorna", and "Staré Hrady" are strategically placed on the edge of the rock plateau and guarding the territory along the river Jizera between Mnichovo Hradiště and Turnov. In contrast, the extensive "Hynšta" locality (approx. 1.5 ha) is situated on a rocky spur amid wooded rocky land, away from frequented routes, and seems something of a refuge. After dating the sites and assessing their historical link with the region, the authors of the article have come up with the theory that the castles are related to the land being in the possession of the Cistercian monastery at Hradiště nad Jizerou near Mnichovo Hradiště in the second half of the 13th century. The Hynšta site could have been a monastic refuge; the fact that it really was used is evidenced by the rich collection of pottery artefacts found. Probably all of the castles were renovated during the Hussite Wars.

Obr. 1. Drábské světničky – tesané prostory na půdorysném plánu podle D. Menclové

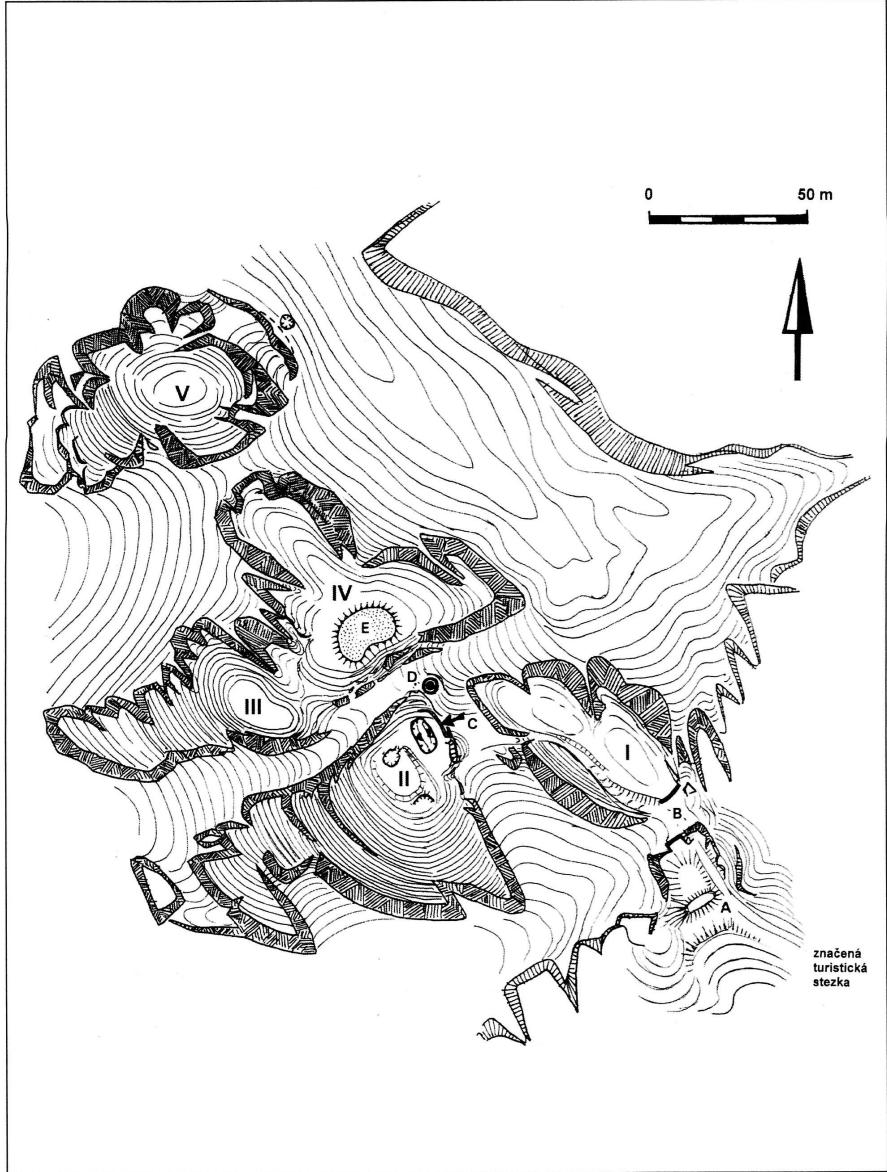

Obr. 2. Drábské světničky - fragmenty středověké hrnčiny (VS 1) získané povrchovým sběrem P. Jenče pod úpatím skal. Kresba M. Nechvíle, 2003

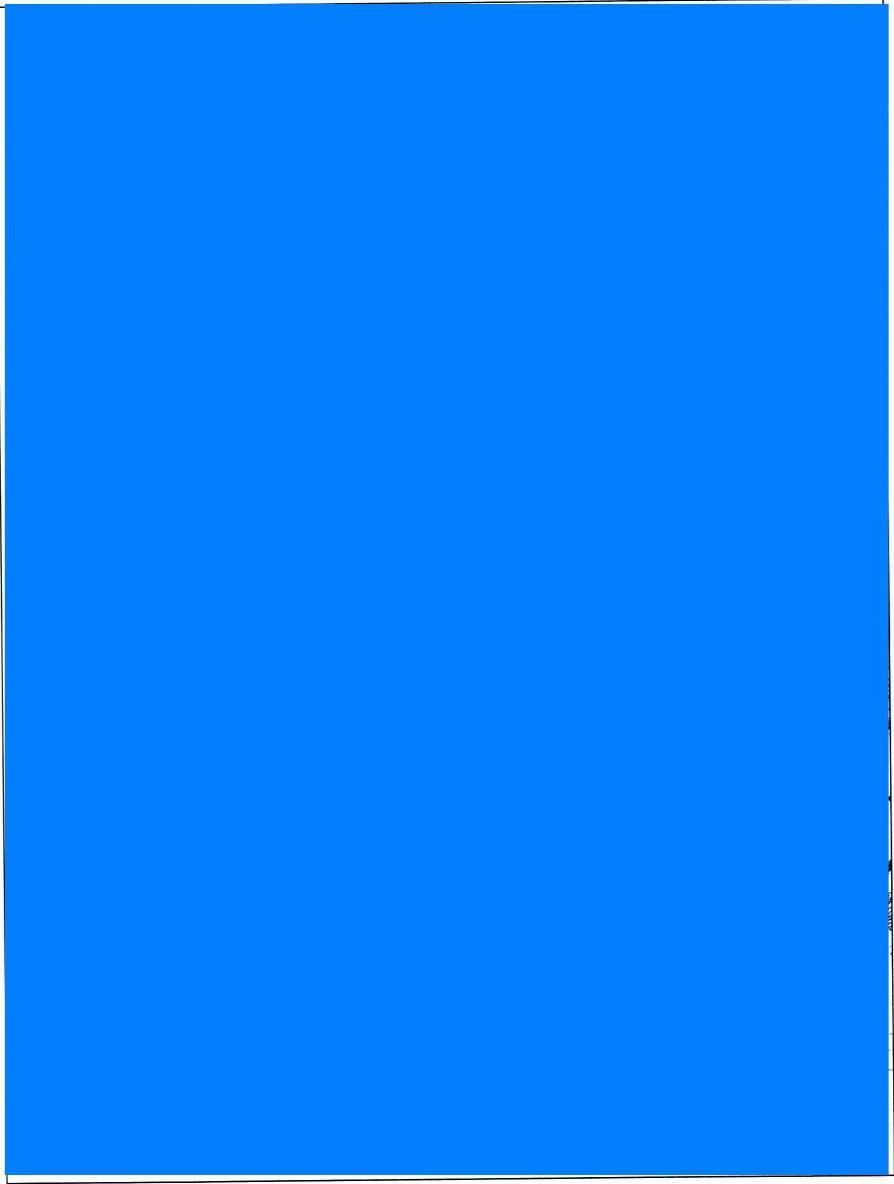
Obr. 3. Klamorna - plán lokality. 1 - tesané světnice. Podle T. Durdíka

197

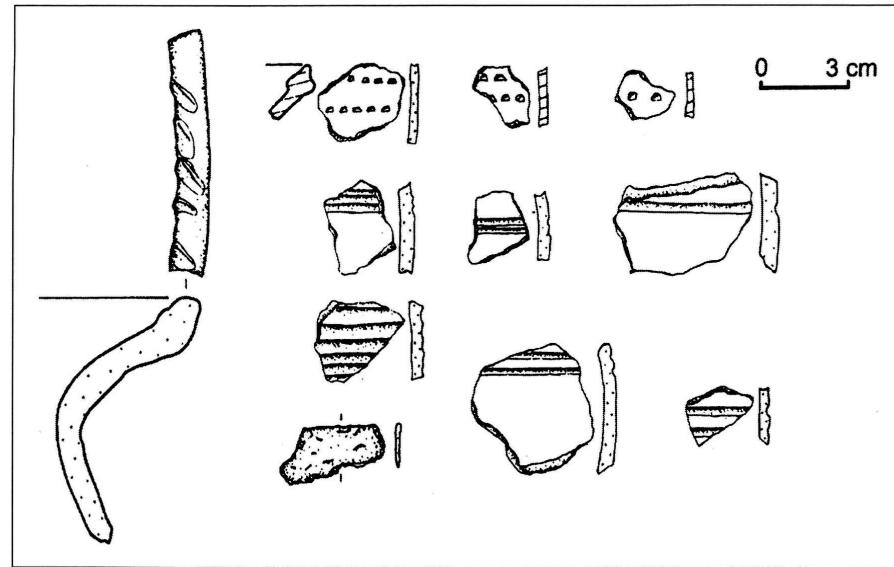

Obr. 4. Hynšta - rozsah středověkého hradu podle P. Jenče a V. Peši. Skalní plošiny označeny římskými číslicemi I-V. A - val s příkopem, B - druhý příkop (tesání), C (šipka) - vstup do tesaných prostor, D - studna, E - nízká, uměle navršená platforma. Kresba V. Peša

198

Obr. 5. Hynšta – přesná lokalizace veškerých archeologických akcí, sběrů a náhodných nálezů. X – nálezy spojované s existencí středověkého hradu (keramika VS, čedič), Δ - ojedinělý nález pravěké keramiky. Kroužkem označena poloha geologické zarážecí sondy (J. Datel a J. Bruthans, PřF UK Praha). Kresba P. Jenč

Obr. 6. Hynšta – výběr středověkých nálezů. Kresba M. Nechvíle, 2003